

pohvala glu- posti, ne samo književnoj

damnjan antonijević

nosti same. To, opet, ne znači da je svako ustrojavanje samovođno, da uvek ima samo svoju klicu. Rut Benedikt, da se još jednom poslužim primerom kulture, u više navrata, ponašanja Dobu i Kvakiutla, na izgled suštinski različita, naziva paranoičkim. Time i ne hoteći (ona ne izvlači takav zaključak), priznaje istovetnost sheme ovih različitosti. Nepodudarnost se pokazuje kao površinska struktura (pojam je Noama Comskog). Dubinskom strukturon vlasta istovetnost. Po istom načelu izrazlikovana je i treća kultura (Zunija) koju je Rut Benedikt ispitivala. Ono što zove apolinijskim karakterom ove kulture duguje svoju postojanost primudi, u istoj meri kao i kulture Dobu i Kvakiutla. Dručićja je samo njena pojavanaugh ravan (površinsko ustrojstvo). No jedinstvena shema ovih triju kultura ne dokazuje da je u neophodnosti ustrojavanja već dat i pravac. Ipak, ona raskrće put nekim značajnjim zaključcima. Najpre, smer ustrojavanja određuje ograničen broj podsticaja. Zatim, svi ti podsticaji se, u svakoj prilici, suštinski različito ispoljavaju i oblikuju. I, najzad, vezu između površinskih i dubinskih ustrojstava treba ispitivati u svakom slučaju posebno.

Još nisam otkrio odakle pesnik dolaze oblici. Međutim, sada to pitanje mogu razdvojiti i pokušati da iznađem odakle pesniku dolaze dubinske strukture i kako ga zatiču površinske strukture. Površinskim ustrojstvom pesme, iako uzgred, dosta sam se bavio. Pokazao sam na primerima grafičkog izgleda pesme, šamanističko-psihanalitičko-pesničke pripreme, kako se ono otvara neophodnosti ustrojavanja. Preostaje mi, dakle, da vidim šta se može saznati o dubinskim ustrojstvima.

Moguća su, naravno, različita viđenja i na različitim pretpostavkama. Lingvistika i neki filosofski pravci nalaze da su odgovori na ovakve izazove sadržani u jeziku. I pitanje kojim sam započeo ovo istraživanje (bar onim delom koji pretpostavlja hajdegerovski način propitivanja, hajdegerovsku formulu) smera na odgovor što ga jezik može ponuditi. Logično je, stoga, na hajdegerovsku zapitanost ponuditi, iako se ne mora prihvati. Hajdegerov odgovor: »Mi smo, dakle, pre svega u reči i pored reči. Put prema njoj je izlišan. Put prema reči je čak nemoguć, ako smo već tu kuda bi on morao voditi.« Mi smo, dakle, pre svega u dubinskim strukturama, te pošto iz njih ne izbivamo ne možemo ni dospeti do njih. Odgovor je logičan, no ne mnogo utešan za spoznajnu žudnju koju, prevashodno, zanima kakvo je i šta jeste to u čemu jesmo. Hajdeger je, istina, različito, na raznim stupnjevima svoga učenja, odgovarao na ta pitanja. Na osnovu nekih njegovih odgovora moglo bi se zaključiti da se dubinsko ustrojstvo iz sebe razvija, kao što bivstvo dovodi samo sebe do govora.

Ipak, šta je to u dubinskom ustrojstvu (u bivstvu) što dovodi sebe do govora? Psihoanaliza, čini mi se, ima zadovoljavajući odgovor. Frojd misli da je želji sapripadna nemogućnost apsolutnog zadovoljenja. Drugim rečima, želja je ne-cela, upućena na (pre) ustrojavanja, na oblik. Tako treba shvatiti i Lakanovu neophodnost ustrojstva. I, najzad, iz teze koju sam ovde predložio, o razlici između dvospolnog jednog, o u-sebi-razgraničavanju koje održava prvotnu suprotnost, valja zaključiti da je osnov ovih oblika (i svakog oblika) prvotna nepotpunost koja, održavajući se, održava svet kao svet.

Neizrazlikovanost u nesvesnom, na koju pesnik nailazi, treba zato shvatiti kao suočenje s ontološkim nedostatkom. A rana koju to suočenje ostavlja, ili zarasta, i tada ostavlja ožiljak, ili posve razjeda telo. Svaki sistem mogu onda shvatiti kao ožiljak na biću. Rana je jedinstvena, način na koji zarasta uvek je različit, zavisno od tela i propratnih zapleta. Raznovrsni su, prema tome, i ožiljci, ma koliko izgledalo da između njih nema nikakve razlike. Šta tek misliti o ranama na starim ožiljcima? Tragovi su dvostruki, višestruki. No, na izgled ožiljka može se uticati plastičnom (intelektualnom) operacijom. Poezija je toj vrsti zahvata odvajkada bila sklona, valjda zato što svaki njen put ka biću udara na svežu ranu.

Ako je ontološki nedostatak (razlika između dvospolnog jednog, koja se nikad ne razrešava kao potpuno u-sebi-razgraničenje) prvotna pobuda svakog oblika, svakog sistema življenja i mišljenja, po sebi je razumljivo da nijedna od njih ne može preživeti trenutak svoje punе moći, osim u istoriji. Nema razloga da drugačije bude s pesmom. Ali, svaki taj sistem, ako zaista dira u ontološku ranu, ne može a da ne nudi jedan od većih odgovora, ako ni zbog čega ono zato što u sebe ucelinjuje niz odlika bića. Ni puko tumačenje teksta ne izbiva iz ontološke ukorenjenosti sistema sveta. Znači li to da je svaki čin ontološki uceljen, te jednako vredan? Do izvesne mere, mora se priznati, jeste. Samo, to ucelinjanje je različito, najčešće posredovano. Veri u magiju ili u tehnološku moć, na primer, posreduju sistemi kulture, društva, itd. Pesma, po prirodi postanka (uz osetne nanose svih postojećih sistema), bar u podsticaju, odbija posrednike (mada bez njih nije moguća) i tako postaje jedno od (intelektualnih) rešenja ontološkog nedostatka. *Samosvojnost* njenih pravila ne iskorakaće iz ukupnog mišljenja i življenja (više ili manje nesvesnog) kao jedinstvenog odgovora na izazov težnje ka u-sebi-razgraničavanju dvospolnog jednog.

Knjiga *Kako je Dobrslav protrao kroz Jugoslaviju*, (BIGZ, Beograd 1977) Milovana Danoljića (šesnaesta po redu a peta knjiga eseja) jeste, najpre, opis i analiza suštinskih zabluda prosvetiteljske ere i Gutembergove galaksije. Izabran je slučaj iz »intelektualnog podzemlja«, ali u ovim poslovima teško je razgraničiti dokle se penje i u kojim visinama vlada to podzemlje. I to je autor imao u vidu. Dobrisavljev primer nema za njega vrednosni karakter u književnom smislu, već u pojavnom.

Zapravo, to je ogled o zabludama Knjige i književe civilizacije, deziluzionistička knjiga o iluzijama koja je uspostavila Knjiga. Knjiga-preverenik, jer se, koristeći ista sredstva tipografske veštine, subverzivno postavlja prema već bezvazdušnom prostoru sadržaja inauguiranih njom samom.

Paradoksalno je, ali vrlo tačno: Danoljić je neporecivo utvrdio da su se na tron ideologije, prosvete, nauke, kulture i književnosti, zajedno s Knjigom i zahvaljujući jedino njoj, popeli i glupost, mrak, neznanje, crna nepismenost i nedoučenost. Dositejevski svetli principi bili su paravan za mnoge koji su, krijući se iza knjige, dospeli do moći ne da obezvreduju *samo* knjigu, već čoveka i ljudskost (videti na strani 53, refleksiju o prosvetiteljstvu i nepismenim akademicima, o kojima piše i Jonesko).

Zato je umesno knjigu o Dobrislavljevom trčanju povezati s knjigom *Muka s rečima*, u njoj Danoljić govori o drugim vrstama utrkivanja, odnosno prikazuje način trčanja srećnije Dobrislavljeve sabraće. Ima Dobrislava koji se popun visoko, koji imaju bolju sudbinu. I zato Danoljićev junak nije usamljena pojava, jedini slučaj. Ali, i sam pisac knjige o nesrećnom »piesničku« trčao je sličnu trku. To je, možda, bio jedan od (psihičkih; da li samo?) razloga da se suoči s Dobrislavljevom sudbinom. Tako se Dobrslav uzdiže do simbola, do mita o Knjizi, svedočeci, istovremeno, suprotno svojim iluzijama, a saglasno sa svojom sudbinom, o grdnom razočarenju Knjigom i od Knjige, o njenoj neuspelošnosti (inflacijskoj, zar ne?) i fatalnoj devijaciji, kao i, naročito, o igri s Knjigom koju igra, van ljudske suštine u njoj, čitava jedna civilizacija.

Priča o Dobrislavu iskazuje nemoć Knjige, njenu uzaludnost pred svim i svakim što poseduje neporecivost Sile i Moći, a što je, na ovaj ili onaj način, zasnovano na Knjizi, naravno, najčešće kao njena negacija. Jer, nijedna knjiga nije konačna u smislu konačnosti svoje Reči, dok svaka Sila i Moć želi da poseduje, i smatra da poseduje, tu konačnost Reči.

Danoljićeva istorija Dobrislavljeve književne sudbine, ne biografija već antropološki portret »intelektualca iz podzemlja«, jeste obraćen s dositejevskom psihologijom gutembergowske civilizacije, opis smešne i beznadne vere u preporoditeljsku moć štampanih proizvoda, podsmeć naivnoj veri u Knjigu, rušenje gomile detinjastih iluzija, detinjasto-ruralnih faza u kulturi. Jer, Knjiga nikad nije imala, a danas ima najmanje, onu moć koju joj pripisuju razni Dobrislavi, bez obzira jesu li uspeli ili nisu, bez obzira koliko puta su protrčali kroz Jugoslaviju.

Milovan Danoljić ironiše jedno od temeljnih načela zmajevske poetike (»Znanje je sila, znanje je moć...«) i našeg vaspitanja i obrazovanja od dositejevskih do današnjih dana. U stvari, sigurno je da autor Dobrislavljevih stvaralačkih puitešeststvija po Jugoslaviji ne pledira za neznanje i tminu, već se ograđuje od poluznanja i poluobrazovanja, od polupismenosti, a još više od reči »sila« i »moć«, stečenih pomoću »znanja«, ali znanja kao negacije svakog saznanja. Danoljić je protiv znanja kao diplome, kao preuslova za svaku uspešnu karijeru (sto, opet, s druge strane, ne isključuje potrebu sticanja kulture i obrazovanja na

uobičajen školski način, ono što nesrećni Dobrslav nije mogao ni imao, a što bi mu, verovatno, pomoglo da se isčupa iz »intelektualnog podzemlja«). »Manihejski suprotstavljeni činoci (znanje-neznanje, svetlost-tama, istina-zabluda) još jednom potvrđuju da je u Dobrslavljevom divljenju prema Znanju i Knjizi bilo istinskog verskog strahopštovanja. Knjiga nije razbila i potisnula sujeverje, nego ga je, izgleda, ispunila novim sadržajem« (str. 52).

Kritika prosvetiteljstva i prosvetarstva, uopšte površinskoj hodi jedne kulture, Danojlićeva knjiga je ozbiljno upozorenje toj kulturi »znanja«, koja je morala, do današnjih dana, da se previše bavi školom (u nedostatku škole), školskim znanjima (takođe u osetnoj njihovoj praznini), nemoćna da dostigne više oblike saznanja, one suptilne nadgradnje, inače neophodnih, školskih tekovina, kada se jedna kultura bavi stvaralaštvom a ne autodidaktsmom. Antropološki portret Dobrslavljev zato treba shvatiti i kao kritiku didaktičke prevashodnosti naše kulture. Knjiga o učitelju, nastavniku i »pjesniku« Dobrslavu jeste i poziv da se škola prevaziđe, ali njom samom; da se prevlada površinska uprošćenost mišljenja i krene ka dubljim, temeljnijim oblicima i gradnjama kulture. Samo je tako i moguće istinski individualni doprinos jednoj kulturi. Ali, treba znati i to da se »bez kulturne podloge, bez izvesne uklopjenosti i zasnovanosti u nasledju, ne može stvarati. Samouci to ne shvataju, pa uporno nastoje da svoja zdanja postave u bezvazdušnom prostoru« (str. 13).

Kada Danojlić utvrdi da »Pored učiteljskog poziva, Dobrslava je samo naše književno nasleđe upućivalo na prosvetarstvo, kao što ga je, s druge strane, poluobrazovanost usmerila ka književnosti: za bavljenje tim poslom nije potrebna stručna spremna« (str. 54) — onda ova rečenica znači više nego opis sudsbine jednog čoveka. To, u stvari, i jeste opis, ali sudsbine jedne kulture i književnosti u njoj. I još više: utvrđivanje stanja nedoraslosti jedne kulture preko karakterističnih slučajeva. Zato je Milovan Danojlić izabran da piše o Dobrslavu. Znajući unapred da to nije književna kritika jednog opusa, jer je taj opus unapred promašen, kao što bi i kritika na njega to bila (iako se to dešava kritici i u svim, tako brojnim, slučajevima mediokritetsu), već studija »intelektualnog podzemlja«, pri čemu se otvaraju interesante analogije s intelektualnim prizemljem, pa čak i s intelektualnim nadzemljem. Uostalom, prisutnost, brojnost i moć jednog podzemlja govore nam i te kako o stvarnom stanju nadzemlja: što je nadzemlje prizemnije, podzemlje je jače i uticajnije. Reč je, dakako, o kulturi, o nivou jedne kulture. Danojlićev trkač kroz Jugoslaviju izabran je kao znak nemoći, kao simbol naših kretanja, sudsbine, nedorečenosti, našeg nesmisla, nemoći da se uhvatimo u misaonu koštač s besmislim. To je slika načina našeg prelaska »iz čobanske civilizacije« »u potrošačko, raspusteno društvo« (str. 27). I Dobrslavljevo delo spada, na neki način, u književnost. I zato sama ta činjenica da jedna kultura ima i ovakve književne izdanke (i čitanke!), ide u njene osobitosti koje pozivaju na razmišljanje i objašnjenje.

Iako je ironija najraskošnije drovo ovog Danojlićevog smislenog vrta, bujna, prebuđena, raznovrsna, iznenadjujuće bogata, pisac je postigao da se, smejući se Dobrslavu, smejemo i sami sebi, kao što je to implicitno i autor činio na svoj račun. Zato je zloba isključena iz Danojlićeve ironije. Ironija je, u ovom slučaju, viši oblik misli, zrelost prosudjivanja, duhovna dominacija nad predmetom, dokaz da Danojlićeva knjiga prevarači sferu kojom se bavi. I, još više: Danojlićovo ironično otkriće Dobrslavljevog postojanja dokazuje ne samo nemoć, već i samorazvojnu moć naše kulture, ne samo njene padove, već i očiti uspon. Čak, ako Dobrslavljevu istoriju budućnost tretira kao dokument, ona će imati čitaoce koji će misliti o njoj. Ali, to je nemoguće, ova studija ne može imati samo dokumentarnu vrednost već je to knjiga i lična, i autobiografska, i opštevažeća. Zapravo, zar to nije biografija svih nas, ironija koja nas krepi, jer nas otkriva onakve kakvi ne želimo da budemo (ako to sve zavidi od nas)?

Zašto se Milovan Danojlić bavio »dobrslavljevštinom«? Glupost je često vernija originalu, putokaznja za pravo mišljenje, no zakućaste stranputice prave misli. A Danojlić je pisao studiju o gluposti koja nije samo i jedino Dobrslavljeva, niti samo književna. Ovaj goršetak je uzet samo kao paradigma jednog istorijskog trenutka, izvesnih kretanja na našem prostoru, naših sudsibina. Glupost je, katkad, rečitija od pameti. »No, intelektualna nespretnost je, ponekad, neposrednija i jasnija od pameti. To je dobro primetio Fjodor Mihailovič rekači: 'Što je gluplje, utočiško bliže stvari. Što je gluplje, tim jasnije. Glupost je kratka i nije dovitljiva, a um vrda i krije se'« (str. 100).

San o sreći (glava treća), ljubavne istorije Dobrslavljeve, potkrepljene u njegovim knjigama fotografijama, ta parodija na ljubavne dogodovštine većine nas, kao i utopijski sam (glava četvrta) Dobrslavljev, u kome Danojlić prikazuje parodiju ideje utopije — otkrivaju mehanizam gluposti koja nam bolje i jasnije pokazuje, nego ne znam čija vrhunска pamet, prazninu, pa čak i destruktivnost nekih vodećih ideja našeg veka. *Potreba za ljubavlju i potreba za budućnošću*, tako institucionalizovane u našoj svesti, nikad ne stavljane pod sumnju, evo dobijaju u Dobrslavljevim »stvaralačkim maporima« očajnu prazninu i istrivenjenost, kao i opasno usmerenje jednog »optimistickog«. Opasnu nizbrdnicu svakog utopijskog sna, pa i ovog Dobrslavljevog, koji je u svojoj prostoti i duhovnoj goljašrosti i nehotična parodija svake utopije i optimističke budućnosti, Danojlić je pokazao u

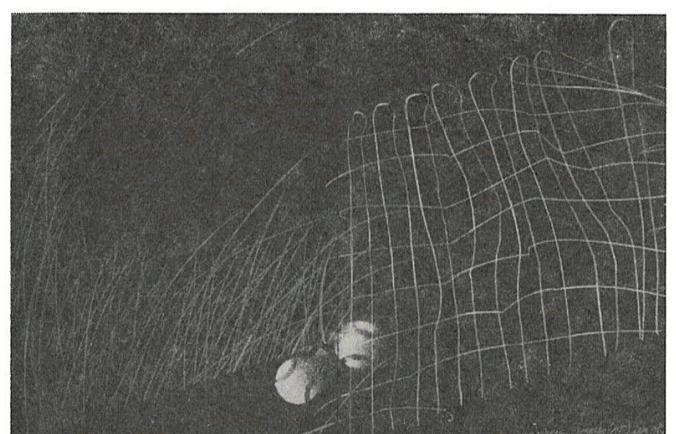
drugom delu treće glave, u *pismu filosofa Miloša Gakovića*. To pismo je osvećujući rez u ovoj glavi, pa i u celoj knjizi, sruvio za čitav (odrezani) sloj. Da li stvarno ili mistifikacija (kao i *traktat o blatu u glavi jedanaestoj*) — ovo pismo nema uobičajenu Danojlićevu pažljivost i obazrivo poštovanje prema objektu svoje analize. Pisac je, analizirajući svoga planinca i tvorca utopijske poeme *Pesnik i ptica*, htio da čujemo još jednu reč u sadežtu s njegovom, ali jaču, porazniju. Pismo Miloša Gakovića je zestoka kritika rusijske naivnosti i optimizma, isto kao i anti-utopijsko sećiranje (o tome kuda vodi optimizam, o ulozi ličnosti u ideologiji, povodom Dobrslavljevog Drmsoma, o potrebi sumnje, jalovosti dobre, o tome kuda vodi misao, o potpunoj sreći i zemaljskom raju u Drmsomovoj državi).

Za Dobrslavljev slučaj književna kritika je nemoćna — utvrdio je Danojlić — jer se u »umotvorinama« ovog brđanina ne mogu naći nikakve književne vrednosti, najmanje umo-tvorne. Dobrslav je pojava, svojevrsna i večita, čitavom svojom sudbinom, svojim životom, poreklom, vremenom koje mu je omogućilo da bude takav kakav je. A opet, Danojlićeva knjiga nije samo ni sociološka studija. To je »studija narava« (ovaj balzakovski pojam izgleda nam ovde adekvatan) koja uključuje i psihologiju ličnosti, i društvene prilike, i istorijski trenutak u kom se nasa »pjesnik Dobrslav«, ali i smisao njegovog puta, pa, ako se hoće, i opšti put smisla na kome se nađu Dobrslavi, odnosno tipičnost i epidemičnost ove vrste gluposti. Da nije u pitanju »književno-kritička radnja«, Danojlić je više puta naglašavao. Jer, ovde se radi više o *vlasti leksičkih klišea jednog vremena*, ne samo nad jednim Dobrslavom (u tome treba videti značajan, projektujući smisao ove knjige), a nikako o stvaralačkom vladajućem rečima. Dobrslava, u stvari, ne treba suditi po rečima koje nisu njegove, ali treba prosudjivati te reči-klišea — kojima Dobrslav u svojoj skućenosti nije odoleo. Danojlićev junak je zapravo predmet igre jezičkih stereotipa, presahlih fraza, isčeđenih reči. Autor je u njemu prikazivao »sam Duh banalnosti i opštosti« (str. 119), ali je ta banalnost vodila poreklo više iz jedne retorike a manje iz ideologije: »Više nu apostol jedne ideologije, Dobrslav je bio pristalica jedne retorike« (str. 117).

Ne moramo se mnogo mučiti tragajući za književnim prazurima Danojlićeve knjige. On ih je sam imenovao i analizirao: Dobrslavljevi duhovni preci su francuski malogradani, Floberovi Buvar i Pekiš, samo što Francuzi nikad nisu toliko bili za njih zainteresovani kao mi za našeg Dobrslava, što je podatak podjednako rečit. Glupost XIX veka, ta »razvodnjena i očerupana enciklopedijska znanja koja »ništa ne dokazuju, ništa ne opovrgavaju i nikuda ne vode« (str. 118), jeste, po Danojliću, scijentistička; »glupost našeg vremena je ideološke prirode« (str. 118). Koristeći leksičke klišee i otrcane opštosti, Dobrslav čak nije sledio ni ideološki trenutak svoga vremena, kasneci i u tom, jer je koristio fraze i rečnik vremena koje je već prošlo.

Svaka književnost je ideološke prirode, pa se, prema tome, mera njene vrednosti određuje prema količini nepristajanja na određene opštosti, kao i prema potpunosti njene posebnosti i individualnosti. U tome je sloboda svakog književnog dela i opusa: izricati svoju neponovljivost nasuprotni svemu i svačemu. Dobrslavljev slučaj je upravo obrnut. Očito je, u kulturi, i književnosti, značajne ličnosti ne postaju »po široko usvojenim kriterijumima«, nego po onima koje same grade i ispunjavaju, zaštujući samo sebe, svoj život, svoju sudsbinu.

Pokazavši da su i za poricanje (Boga, npr.) potrebeni jaki misaoni razlozi, bar onoliko jaki koliko je snažan sistem kome se suprotstavljaju, uključujući ne samo filosofsku osnovu tога sistema, već i sve ostale »razloge na kojima se taj sistem drži (ideološke, ekonomске, socijalne, psihološke) — Danojlić je utvrdio da je Dobrslavljev bunt protiv Boga još jedna nemogućnost da izade iz svoje sudsbine koju su mu utvrdili svi mogući bogovi, i on sam, posebno: »Bog mu je, u neku ruku, bio dojadio. Okrenuo mu je leđa i zaputio se u drugom pravcu; no iz kruga, ocrtanog strašnom i nevidljivom rukom, nije uspeo da iskoraci« (str. 142).

Likovni prilozi u ovom broju: crteži dušana todorovića

Dvanaest hiljada čitalaca imala je zbirka *Spomenik mladosti*. Nijedna knjiga poezije u novije vreme u nas nije imala toliko čitalaca koliko ova Dobrislavljeva. »Uspeh uistinu čudesan« — uzvikuje opisivač Dobrislavljeve sudbine, pitajući se ko je, zapravo, taj čitalac? Ko je taj »narod« koji je prihvatio Dobrislava aklamacijom? Ko čita? Ko ne čita? Tiraži Dobrislavljevih pesama i, ranije, romani Mir-Jam govore rečito da su oni prihvaćeni i da ta činjenica zahteva bar komentar. I Danojlić će ustvrditi da *narod*, pravi narod, »široke narodne mase«, kako bi se »dobraislavljevski reklo, ne samo da ništa ne čita, već i nema potrebu da čita, nema »vremena za (te) bespolice«, da je narod, štavše, »protivknjički raspoložen« (str. 161). »Narod koji bi — tvrdi Danojlić — danonoćno čitao uzvišene knjige bio bi na putu sigurnog biološkog gušenja« (str. 161). »Ali, od Dobrislava su kupovali knjige čak i zemljoradnici i krojači. Ne zbog poezije, već zbog pesnika samog. Osećali su da je njegovo pesnikovanje nešto istinito, kao sudbina strašno i neizmenljivo, i poštivali su taj višnji izbor, onako kako naš svet, mudar i sav od mere, ceni sve što je istinito i nesrećno. Narod je u Dobrislavu naslućivao veliku petljavinu, prepoznavao sopstvenu zbrku i trku, osećao svoj beznadžni polet i tugu, pa ga je, zbog svega toga, od srca podržao« (str. 166).

Tu je i prilika da se bar pogoda kakva je, kolika je narodna duša: prema velikima, ali i prema neznatnim. I šta joj znaće oni (o)srednjaci (odmah da kažemo — Dante im je našao jedno od najdubljih mesta u svome paklu):

»Narodljiv i plodljiv, narod je voda bez broda: teče širokim i vrludavim koritom, oplođuje se i razmnožava, i podjednako mu je drago sve što iznedri. Rađa jedanput Andrića, drugi put Dobrislava; iskazuje se u prvom koliko i u drugom. Ponosi se svojim velikim sinovinom, ne čitajući ih i ne razumevajući ih. A što da ih čita? Dovoljno je da ih je rodio! Sto veliko iz sebe izlazi, trajno je i sveljudska; ono u čemu podbacati, samo njemu pripada. Dobrislava je baš zbog neuspelosti i prigrlio. Za osrednjake, u pameti i u dobru oslijene, za one koji preziru niske i ometaju visoke, narod ne mari. I tu je u pravu« (str. 163).

Dakle, razlozi Dobrislavljevog književnog uspeha u narodu psihološke su, etičke, pa, ako se hoće, i metafizičke prirode: narod neće da zgazi mrava, duša narodna poštaje i voli jurodive.

Kako je Dobrslav protrčao kroz Jugoslaviju Milovana Danojlića spada u one kљučne knjige koje ruše mnogobrojne iluzije. U tom smislu ovaj ogled, čiji je dvanaest poglavljia vrlo precizno usmereno, radikaljan je, jer pisac kreće od sebe, potajno se, gde god, identificujući sa svojim junakom, mistificujući ili ne tu svoju identifikaciju, ironišući preko njega i na svoj račun, otkrivajući time najranjivija mesta našeg osvajanja »kulturnog prostora«, naših »kulturnih anabaza« (videti vrlo rečit epigraf).

Možda će neko sutrašnje vreme otkriti u ovoj Danojlićevu tužnoj istoriji knjigu-medaš. Knjigu koja se našla na razvođu dvaju svetova: onog dositejevskog, ruralnog, zanesenog, opsednutog prosvjetiteljskim činom, zasjenjenog svetlošću knjiga, i onog urbanog, uoči sloma Gutenbergove galaksije, ciničnog, obeznađenog i obezvređenog s dovršenim atakom na sve vrednosti, s tamnim mrljama koje se brzo šire na svim svetlim površinama.

Milovan Danojlić je napisao knjigu o književnoj gluposti u kojoj se, na najčudniji način, ogleda i ono za što smo mislili da je esencijalna pamet; to je i knjiga o mehanizmu književnog života; o svoj uzaludnosti i tužnom besmislu toga posla, ali i njegovoj čudnoj lepoti i prekrasnim obećanjima koja lebde svuda u vazduhu i retku nas se taknu. To je knjiga o našim naravima, rasprama i mržnjama; o smislu naših trka, sličnih ili istih Dobrislavljevim; knjiga o relativnosti uspeha i pada; o našim društvenim prilikama na relaciji prema »književnosti, kao ideologiji«. To je, takođe, knjiga o avanturama koje samo zaneseni, zamlačeni i prokaženi mogu sebi dozvoliti; knjiga o himerama književnikovanja, ne samo Dobrislavljevog. Dobrslav je bio priklica da se upitamo o dubljim razlozima naših naravi i stranputica, možda naših suština čiji je on bio znak i značenje (videti *traktat o blatu*, istinit i survo).

U Dobrislavu treba tražiti ne samo tip i karakter, znak i značenje već i simbol našeg vremena, glavu pod našom kapom (nebeskom, sudbinskom), put i putnika koji je moguć samo u jednom podneblju i klimi, ali poznat i prepoznatljiv u svim epohama i zemljama od antičkih vremena (setimo se Platоновog Ijona, tog Dobrislava antičkih vremena, koji je trčao kroz staru Heladu!). U tom smislu, ako je dozvoljeno da malo hramljemo poredeći, Danojlićeva knjiga je više, daleko više od svojih prazura, Floberovi blizanaca Buvara i Pekišea, rečitija, smislenija, sudbinska i nimalo dosadna, što se za Floberove (Džosove, u 19. veku!) eksperimente ne bi moglo reći. I još nešto: Danojlićeva studija ima specijalan sistem ogledala koji pokazuje samo i jedino nas (treba uzeti, npr., onu izvanrednu anatomiju novinara i novinarstva u 12. glavi). Dobrislava je mogla iznedriti samo naša gruda: blatinjava (videti bolno sarkastični i strahovito tačni *traktat o blatu*, taj rez do duše koja, istina je, već ištiče iz naših krajeva, ali koja je, za nas, duša detinjstva i našeg porekla). Dobrislava je stvorila i naša nedozrela svest. Suštastvena je, dakle, istina Danojlićeva: Dobrslav (kakvo karakteristično име: *nomen est omen!*) mogao je trčati samo kroz Jugoslaviju.

rastavljam na delove rade tomić

rade tomić: poème graphique

Kad se čovek pojavi na Zemlji, tomić je već milionima godina ležao u njoj. Ko zna koliko je puta naš prapredak prolazio kraj njega slučajno, drhtao od zime na nekoj vetrometini gde nije mogao naći drva, i ne znajući kakav je dragocen izvor topote ležao kraj njegovih nogu.

Danas više nije moguće odrediti kada je i kako čovek došao u dodir s tomićem i počeo se njime grejati. Da li je neka slučajno upaljena vatra na njegovim površinskim naslagama pokazala da i taj čudnovati crni kamen može goreti? Ili je čovek njegovu osobinu da gori upoznao na neki drugi način? Možda je u tamnoj masi nekog čvrstog bloka raspoznao još sačuvani izgled drveta, pa je iz radoznanosti odvalio jedan komad i bacio ga u vatrui, kako bi video može li i on goreti?

To su pitanja na koja se danas više ne može odgovoriti, no to više nije mi važno. Bilo kako bilo, poznanstvo čoveka s tomićem brzo se razvilo i bilo mu je veoma korisno.

Put koji je tomić morao preći da bi ušao u sve domove, bio je veoma dug i vrlo težak. Ništa čudno! Mnoge današnje goleti, pašnjaci i njive bile su još pre stotinu godina pokriveni gustim, starim šumama. Nije bilo ništa lakše nego doći do ogreva. Sekiru na rame (nakašlj si!), napred u prvu šumu, izaberi drvo koje ti se najviše sviđa i — eto ogreva za celu zimu. Ko je onda još mogao poželeti da mu u kući gori tomić od koga se oslobođa miris sagorela sumporja?

Ali čovek je tako učinio da su šume postajale sve ređe, a drvo sve skupljije. Siromašni svet morao je vremenom misliti na bolji ogrev i — itada se setio tomića. No, samo su plemići i trgovci mogli sebi dozvoliti taj luksuz da svoje domove ukrase tomićem.

Ipak, u ono vreme u Engleskoj bejše naređeno da se u blizini kraljičina dvora, kao i u blizini Parlamenta za vreme njegovog većanja, ne upotrebljava tomić, jer miris što se širio iz njega nisu mogli podneti ni kraljica ni odani joj plemići.

Takve naredbe, razume se, nisu mogle zaustaviti dalje širenje i primenu tomića, što su uostalom nalagali i državni interesi, jer se drvo moralо čuvati za gradnju kuća, brodova i nameštaja. U potrazi za tomićem, vremenom se prodiralo sve dublje u Zemljini koru. Na putu u dubinu Zemlje čovek je pročitao davnu istoriju tomića, zapisanu u njegovim okamenjenim blokovima. Video je, na primer, da na nekim mestima u tomiću nalazišta dopiru i do dubine od sedam hiljada metara! No, to sve nije tomić, razumljivo! Tanki tomićevi slojevi odvajani su snažnim, debelim manosima reka koje su pokrivala nekadašnja tresetišta,